РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДИТИНИ

На формування особистості дитини впливає багато чинників, серед яких чільне місце посідає культура й мистецтво. Поступово знайомлячись з культурною спадщиною людства, дитина прилучається до її цінностей, збагачує власний життєвий досвід, має можливість творчо застосовувати набуті знання у притаманних їй видах діяльності. Відповідно, розвивається уява, мислення, комунікативні навички, вміння розуміти іншого тощо. Музика, художнє слово, зображувальне мистецтво, театр стають для дитини джерелом переживання радощів, відкривають дитині мистецтво, забезпечують багатство вражень. В. Сухомлинський зазначав: «Кожна дитина не тільки сприймає, але й малює, творить, створює. Те, як дитина бачить світ, - є своєрідною художньою творчістю. Образ, шо срийняла й одночасно створила дитина, несе в собі яскраве емоційне забарвлення. Діти переживають бурхливу радість, сприймаючи образи навколишнього світу і додаючи до них що-небудь з фантазії. Емоційна насиченість сприйняття – це духовний заряд духовної творчості.»

Поняття «творчість» широко використовується у повсякденному житті та науковій літературі. Проте існують труднощі щодо його значення. До основних понять «творчості» належать такі:

Творчість - це діяльність людини, в якій вона створює нові об'єкти та якості, схеми поведінки й спілкування, нові образи та знання;

- Творчість є вищою формою активності та самодіяльності людини;
- Творчість - це суто людська діяльність; це не лише створення суспільно значущого продукту, творчістю можна назвати всі ті «відкриття», які людина робить особисто для себе; творчими є майже всі психічні процеси, за винятком, може, автоматизованих дій;
- Творчість – це потреба в самоактуалізації, повній і вільній реалізації своїх здібностей та життєвих можливостей.

Аналізуючи наведені визначення, робимо висновок, що творчість – це людська діяльність, у процесі якої особистість, задовольняючи потреби в реалізації своїх здібностей, створює нові знання, обєкти, схеми поведінки, робить власні «відкриття».

Поряд із поняттям «творчість» вживається й «креативність». Креативність розглядається вченими як характеристика творчого потенціалу особистості. За словником термінів «Дошкільна освіта», «креативність – це рівень творчої обдарованості, здатності до творчості, що складає досить стійку характеристику особистості». Отже, поняття «творчість» та «креативність» характеризують особистість.

Як вказує Л. Паламарчук, творчість є напруженою роботою, якій передує тривалий період накопичення вражень про наволишній світ, сприйняття, аналізу явищ, подій, усвідомлення власного ставлення до них. Але це більше стосується дорослих. Для дитини-дошкільника пізнання навколишнього світу складає сенс її життя, творчість є ніби продуктом цього пізнання. Зважаючи на психологію особистості дитини-дошкільника, не можемо не зупинитися на

особливостях дитячої творчості. Аналіз праць науковців дозволяє стерджувати що:

- · Творчі прояви у дитини спостерігаються досить рано. Але, на жаль, наука не має достатньо повної характеристики творчих проявів дитини раннього віку. Зумовлене це насамперед тим, що кожна дитина індивідуальна, отже, творчі прояви в кожної окремої дитини будуть притаманні тільки цій дитині, хоча, безумовно, є й типові творчі прояви, характерні для дітей-дошкільників;
- · Для дитячої творчості характерним є непередбачуваність, спонтанність. Творчі процеси найчастіше протікають на несвідому рінві, а свідомість фіксує лише їхній кінцевий результат. Причому не все, що дивує дитину, буде дивувати дорослого, оскільки світ дитини - своєрідний, непізнанний, індивідуальний – є таким, що не завжди піддається дорослому поясненню;
- · І у творчій, і в будь-якій іншій діяльності дитині властиві всеохоплююча допитливість, дослідженя світу: від «Що це таке?» до «Хочу знати все!». Пізнавальна активність дитини спрямована не тільки на пізнання окремого предмета чи явища, а й на розпізнання його устрою, причини, мети, призначення, способу використання й таке інше. Пізнавальний інтерес є важливою складовою пізнавальної активності. Він зростає в процесі накопичення дитиною досвіду пізнавальної діяльності, що також виявляється у дитячій вторчості;
- · Дитині властивий потяг до казок, віршів, музики, картин, загалом – до мистецтва. Однією з характерних рис дитини раннього та дошкільного віку є відчуття прекрасного, прагнення до красивого. З народження дитину приваблюють ритмічні рухи, музичні звуки, яскраві кольори, виразана міміка, голоси дорослих та дітей. Поступово у неї формується естетичне сприйняття, яке стає основою, «матеріалом» для творчої діяльності;
- · Формування творчих здібностей у дітей, як правило повязана з грою. Адже давно відомо, що гра є провідною діяльністю дитини дошкільного віку, а отже – й «веде» за собою розвиток дитини. Дошкільнята малюють і – грають, танцюють і – грають, конструюють і – грають, називають слова, вигадують казки й постійно грають. Грають навіть тоді, коли займають серйозною справою. Через гру, експерементування, творчість іде пізнання дитини навколишнього світу. У грі дитина робить спроби знайти своє місце у житті;
- · Розвиток цих здібностей вимагає створення певних умов, за яких дитина почуватиметься вільною від впливу дрослого. Коли діти захоплені, вільні, безтурботні, творче рішення приходить ніби саме собою. Дитина дивується, радіє результатові. Творчі прояви наявні там, де вістутні заборона, стримування, певні знання, моральні принципи тощо. Л. Виготський вказував, що у дитячій творчості велику роль відігрє комбінування цілого та частин, реального та вигаданого. Отже, в самостійній діяльності або під час спільних з дорослим ігор дитині слід ненав'язливо розкривати прийоми творчого мислення, вчити її помічати незвичне;

- · Креативність є однією з базових характеристик дитини дошкільного віку, що характеризує активну позицію особостості, готовність ухвалювати миттєві решення, допитливість, здатність коментувати процес та результати діяльності, стійку мотивацію досягнень, розвинену уяву, а також здатність до створення творчого образу, який харатеризується оригінальністю, варіативністю, гнучкічтю та рухливістю.

Отже, дитяча творчість – своєрідна сфера дитячого життя. Займаючись нею, дитина діє, спілкується з дорослими та однолітками.

Якщо спостерігати за дітьми та проаналізувати їхню діяльність, можно помітити, що все, чим вони займаються, є своєрідною творчістю: дитина пізнає властивості оточуючих предметів; «грає» зі словами, промовляючи низку звуків рідної мови, й створює незвичні слова; експерементує з різними матеріалами; просто грає. У грі малюк має змогу поекспереметувати, багаторазово виконати будь-яку дію, від якої він отримує задоволення і, можливо, різні результати. Якщо будь-яку справу малюка розглядати як своєрідну гру - творчість, то у ній будуть розвиватися такі важливі характеристики, як:

· Швидкість думки – здатність до генерування якнайбільшого числа ідей. Фактично – кількість ідей, що виникають за одиницю часу.

· Гнучкість мислення – здібність легко переходити від полярних за змістом явищ одного класу до іншого. У процесі творчості необхідно вміти гнучко змінювати стратегію й тактику творчого пошуку, переключатися з однієї ідеї на іншу, вміти переносити ідеї з одного об'єкта на інший і бути говим до отримання парадоксального рішення;

· Оригінальність – здатність формувати нові, неочікувані ідеї, що відрізняються від загальноприйнятих;

· Сміливість – здатність сприймати рішення в ситуаціях невизначеності;

· Допитливість – відкритість та інтерес до більш глибокого вивчення окремих видів дитячої діяльності: образотворчої, музичної, театральної, літературної тощо.

У методичій літературі згадується ще одне поняття, пов'язане з творчістю, - творчі здібності. Як визначив Е. Фромм – це «…здатність дивуватися, пізнавати, вміння знаходити вихід із нестандартних ситуацій; це спрямованість на відкриття нового й здатність глибокого усвідомлення».

Як показують наукові дослідження й досвід педагогів-практиків, творчі здібності виявляються з п'ятого року життя, але це зовсім не означає, що до цього моменту їх не слід розвивати. Навпаки, чим раніше дитину навчать спостерігати, пояснювати незвичайне, дивуватися оточуючим явищам, предметам, експерементувати тим ґрунтовніше підготують її до прояву власне творчих здібностей. Творчість багато в чому визначється вмінням по-різному висловлювати свої почуття та уявлення про наволишній світ. Для цього слід навчити дитину бачити предмет з різних боків, уміти, враховути різні ознаки предмета, створювати образ. Необхідно, щоб дитина не тільки вільно фантазувала, а й спрямовувала свою фантазію, творчі здібності на вирішення різноманітних завдань.

Щоб сформувати творчі здібності, дитині необхідно накопичити якнайбільше вражень про наволишній світ під час виконання різних видів діяльності. Пізніше дитина зацікавиться процесом творчості спочатку в тому виді діяльності, який їй сподобається найбільше, а потім – в усіх притаманних дошкільникам видах діяльності (гра, малювання, конструювання, гра на шумових та музичних інструментах, співи й танці, театралізована діяльність, читання та розігрування сюжетів знайомих літературних творів, складання віршів чи казок, праця, ліплення, аплікація, ігри з геометричними фігурами або графічними символами, експерементування тощо). Сформувавши в дитини інтерес до будь-якого (або декількох) видів діяльності, вам вдається захопити вихованця процесом творчості.

1. Іноді діти не можуть самі визначити, що їм дійсно подобається. Щоб визначити це, спостерігайте за дитиною, коли вона діє самостійно, та спобуйте дати відповіді на запитання: «Чим зайнята дитина?», «Чи проявляє вона самостійність у доборі матеріалів для діяльності?», «Чи вміє запросити до дільності товаришів?», «Як домовляється про її хід?», «Чи проявляє дитина наполегливість у досягненні поставленої мети?», «Чи отримує дитина задоволення від самого процесу діяльності?», «Чи наявні в обраній дитиною діяльності продукти творчості?», «Чи радіє їм дитинна?», «Чи дивують вони малюка?».
2. Для розвитку творчості необхідно створити відповідні умови, що впливають на позитивний стан та спричинять прояву у дошкільників розумової активності, витримки, саморегуляції. Насамперед це стосується належного психологічного оточення. Також слід пам'ятати про наявність необхідних для творчої діяльності матеріалів. Вони завжди мають бути доступними для дитини. При цьому не важливо, яким чином дитина буде їх використовуватиме (за власним призначенням чи якось інакше). Головним є факт дії, власне експерементування, пізнання властивостей, способів дії з тим чи іншим предметом або матеріалом.
3. За В. Сухомлинським: «Дітям не треба багато говорити, не слід багато їм розповідати, слово – не цяцька, а словесне перенасичення – одне з найшкідливіших перенасичень. Дитині треба не тільки слухати слово вихователя, але й мовчати; в цю мить вона думає, осмислює почуте та побачене». Обережно, лагідно, ненав'язливо підтимуйте прагнення дитини до творчості. Співчувайте невдачам малюка, підтримуйте творчі пошуки дитини, ставтеся до процесу із симпатією та теплотою. У жодному разі не давайте негативної оцінки дитячій творчості. Будьте терплячі до «дивних» ідей дитини.
4. Відповідайте на численні запитання дитячі запитання. Підтримуйте бажання дитини пізнавати навколишній світ, особливо заохочуйте цікаві та глибокі запитання дітей. Час від часу залишайте дитину на самоті. Надмірне опікування може заважати дитячій творчості, а навязування допомоги може сприйматися як порушення меж особистої свободи. У пізнанні навколишнього світу навчіть дитину дослухатися власної інтуїції. Разом із

«Як ти вважаєш?» і «Що ти думаєш з цього приводу?» - частіше цікавтеся «Що ти відчуваєш?».
5. Навчіть дитину поважати іншу точку зору, пояснивши, що таке ставлення є необхідною умовою для того, щоб оточуючі поважали думки дитини. Уважно стежте за власним висловлюванням, не критикуйте інших, особливо – в присутності дитини. Позитвні відгуки створюють у дитини почуття захищеності. Навчіть дитину керувати негативними емоціями й непіддаватися поганому настроєві. Вчіть її помічати добре й красиве у житті. Відкрито висловлюйте власні почуття дитині. Діти, які переконані у любові та повазі батьків, швидше розвиваються. Не бійтеся проявляти власну індивідуальність, не приховуйте власні творчі прояви. Головне, щоб ваша творчість була доброю, приносила радість та задоволення іншим. Станьте взірцем неординарної творчості особистості для своїх дітей.
6. За В. Біанкі, збережіть у своїй душі дитину: безпосердність, доброзичливість, чистоту думок, мрію, довірливість, казку, захопленння від вікриття світу, доброту. Коли дитина опановує основи творчої дільності, пропонуйте їй разом з іншимми й творчі завдання.
Серед шляхів розвитку пізнавальної активності, самостійності, творчості, самореалізації дітей у багатьох дослідженнях учених підкреслюється необхідність використання у роботі з дошкільниками різноманітних завдань-навчальних, розвивальних, пізнавальних, інтелектуальних, трудових, нестандартних, творчих. При цьому слід зазначити,що в існуючих роботах нажаль, мало приділяється уваги розробці творчих завдань з урахуванням індивідуальнимх проявів дітей дошкільного віку.
Творчі завдання передбачають розуміння дитиною проблеми, яка викликає теоретичні чи практичні утруднення, і для її розв'язання необхідно знайти спосіб дії.

У психолого-педагогічній літературі можна зустріти різноманітну кількість класифікацій творчих завдань, але, як і у випадку з визначенням сутності терміна «творчі завдання», ще й досі немає єдиної загальноприйнятої системи. Розглянемо окремі з них.

- У завдання першого класу вході попереднього аналізу з допомогою відомих засобів творче завдання перетворюється на нетворче, їх вирішення настає в результаті й на основі повного та адекватного розуміння вихідних умов задачі.Отримані таким чином рішення та знання долучаються до логіки вже наявної системи;
- У завдання другого класу повне та адекватне розуміння задачі настає в результаті й на основі вже отриманого інтуїтивного рішення.Отримані в результаті рішення знання не долучаються до логіки вже наявної системи, а потребують її перегляду, перетворення.